

ЗА ИКОНОМИЧЕСКАТА КРИЗА И АНТИКРИЗИСНИТЕ ПОДХОДИ В БЪЛГАРИЯ

Мария Славова-Ночева

mstavovanocheva@abv.bg

*ВТУ «Тодор Каблешков» ул. «Гео Милев» № 158, 1574, София
БЪЛГАРИЯ*

Резюме: В разработката се разглеждат някои същностни характеристики на протичащите днес световна финансова и икономическа криза. На основата на концепцията на Джон Мейнард Кейнс се разглеждат проблеми, свързани с държавната намеса в икономиката и главно за финансовата криза. Поставя се въпроса за вътрешните и външни фактори на въздействие на световната криза върху българската икономика. Направени са изводи за антикризисни мерки и подходи, за кейнсианската антициклична политика, за избора, пред който е поставена България в сегашната кризисна ситуация, за необходимостта от пазар и държава.

Ключови думи: икономическа криза, финансова криза, кейнсиански концепции, външни и вътрешни фактори на въздействие на световната криза, антициклична политика.

ВЪВЕДЕНИЕ

Сегашната икономическа криза по дълбочина се сравнява със световната криза наречена Великата депресия от 1929-1933 г. Анализаторите смятат, че тя е по-сериозна, защото днес процесите на глобализация са напреднали твърде много.

Глобализацията не е нещо ново в икономическия живот. Нейните корени следва да се търсят в дълбока древност и в по-ново време в същността на капитализма придобили в настоящия етап нов качествен етап в неговото развитие.

България е част от глобалното световно стопанство, страна с отворена пазарна икономика. Следователно световната финансова криза и породената от нея рецесия на глобалната икономика се отразява естествено върху стопанските процеси в Р.България.

КОНЦЕПЦИЯТА НА КЕЙНС ЗА ФИНАНСОВАТА КРИЗА

Известно е, че британецът Джон Мейнард Кейнс (1883-1946) е роден в семейство на икономисти от Кеймбридж. Това е ключово за кариерата му, тъй като съвсем отблизо проумява колко безпомощни са икономистите изправени пред голямата депресия на 30-те години.

Кейнс е смятан за икономиста, намерил изхода от финансовата криза през 30-те години на 20 век. През 70-те години неговата теория е забравена и дори отречена.

През 1936 г. Джон Мейнард Кейнс публикува знаменития си труд „Обща теория за заетостта, лихвата и парите“. В нея икономическата криза се описва като ситуация в която за кратък период от време икономиката не е в състояние да си помогне сама. Това е ситуация, в която хората загрижени за себе си, спират да купуват, предприятията прекратяват инвестициите и въпреки ниските лихви се образува спирала водеща надолу.

В такава ситуация според Кейнс държавата трябва да се намеси активно и да създаде работни места.

В една открита пазарна икономика има различни пазари, които винаги проявяват тенденция към баланс - да се предлага толкова стока, колкото търсене има. На практика този баланс е постижим поради естествената потребност хората да спестяват. Колкото по-високи са доходите на населението, толкова по-големи са и спестяванията им. Естествено това означава, че с нарастването на доходите се забавя потреблението. То от своя страна се отразява на търсенето, а търсенето влияе на производството. Със намаляването на производството спада и заетостта. Намалената заетост води до снижаване на доходите.

Цикличният характер на процесите в капиталистическата пазарна икономика (а и при други стопански модели) е напълно естествен.

Заедно с това е важно да се знае в какво се изразява въздействието на световната криза върху българската икономика към настоящия момент:

По-важни негативни въздействия на световната криза върху нашата икономика

Първо: външни фактори за въздействие - ограничаване износа на българските стоки с 35-40% (около 10-12 млрд. по-малко); тотален срив на чуждестранните инвестиции, 0,5-1,0 млрд. евро при 5,43 млрд. през 2008 г., силно ограничаване на достъпа на кредити за бизнеса и домакинствата, намаляване трансфера на българските работници в чужбина 35-40%; намаляване постъпленията от чуждестранни туристи в България - с 30-35%, ограничаване постъпленията от транспортни услуги на български сухопътни, водни и въздушни превозвачи за и от други страни с 35-40%;

Второ: вътрешни фактори за въздействие - свиване на инвестициите на работещите у нас чуждестранни и български компании; намаление на държавните разходи със Закона за бюджета за 2009 г.; свиване потребителското търсене на домакинствата поради въвеждане на плоския данък през 2008 г., замразяване заплатите на 440 хиляди държавни служители на нивото на 2008 година.

С посочените и други негативни въздействия върху икономиката се очертава 4-5 млрд. „дупка“ в БВП през 2009 г. и очаквана 4-5% рецесия през 2009 г., което ще продължи през 2010 и 2011 г. макар и затихващо. Дълбочината и продължителността на рецесията у нас ще зависи от развитието на кризата в САЩ и Западна Европа.

Мнозинството икономисти по света твърдят, че сегашната световна криза се дължи на недостатъчното търсене. Това е характерно и за българската криза. Общото търсене намалява поради рязкото свиване на външното и вътрешното търсене. БВП е с 4,2% по-малък от същия период на миналата година, а индивидуалното потребление със 7,2% по-малко. Превозите на товари по БДЖ през юли 2009 г. с 43,1% е по-малко от същия месец на 2008 г. Консолидираният бюджет, който е в дефицит, навярно ще остане до края на годината. Фирмените задължения са около 200 млрд. лева. Износът спада с 30,3% за първото полугодие. Притокът на чуждестранните инвестиции също през първото полугодие е почти 2,5 пъти по-малък от същия период на миналата година. Бързо расте безработицата. Нараства доходната и имотната поляризация - 79,7% от вложителите притежават едва 4,8% от спестяванията, а около 1000 души притежават 5,97% от спестяванията (в това число 325 депозити са с над 1 млн. лева). България отдавна не познава такава поляризация.

АНРИКРИЗИСНИ МЕРКИ И ПОДХОДИ

Най-ефикасната теория за смекчаване на големите циклични колебания в стопанската дейност е предложена от Джон Мейнард Кейнс от преди 75 години. Тя се прилага от привържениците на Кейнс и неговите опоненти. Препоръча се от Нобеловите лауреати по икономика - Пол Кругман, Джоузеф Стиглиц, Майкъл Спенс, Пол Самуелсън и други световноизвестни икономисти.

Антицикличната политика не премахва бизнес циклите, но ги смекчава и избягва икономически и други екстремални ситуации с тежки последици.

Какво е необходимо да се направи за изхода от съществуващото икономическо и финансово състояние у нас?

Преди всичко е необходима общодържавна позиция за смекчаване на кризата чрез избора на мека парична и експанзивна бюджетна политика и политика за насърчаване на търсенето - както предлага и проф. Иван Ангелов, член-кореспондент на БАН в разработките си по проблемите на икономическата криза в България. „При криза на свитото търсене - посочва той, - няма по-ефикасно лекарство от стимулиране на търсенето. Най-големи резерви има в държавните разходи. Увеличаването на държавните разходи трябва да включи разходите: за инфраструктура, здравеопазване, образование, наука, иновации, опазване на околната среда, помощи за най-бедните, помощи за най-нуждаещите се общини.” Освен това увеличаването на държавните разходи могат да причинят временен бюджетен дефицит. Повечето страни в света прибегват до такива дефицити дори в нормални години. Така е и в Европейския съюз.

Желязно правило в световната бюджетна теория и практика е, че в добри години следва да се поддържа умерен излишък, а в лоши години да се прибегва до умерен дефицит, така че за период от 10-15 години да има равновесие.

При очакван спад на БВП за 2009 г. 6,5-7,0% , умерен дефицит до 3% от БВП през 2009-2010 е допустим. Временния умерен дефицит у нас за 2009-2010 г. може да се финансира частично от фискалния резерв и с емисия на дългосрочни държавни ценни книжа, с привлекателна доходност, която не засяга статута на валутния борд, нито заплашва финансовата стабилност.

От есента на 2008 г. общо в света за тази цел са насочени 2,5 трилиона щатски долари. В ЕС за тази година се очаква 6,5% дефицит при 2% преди кризата. В страните от Г-20, които произвеждат от около 80% от световния БВП се очаква същия дефицит.

В сегашната ситуация най-важните антикризисни мерки не са рестрикциите, а стимулирането на стопанската дейност и поддържането на заетостта чрез по-големи рационални бюджетни разходи.

Прилагането на стимулиращ подход, а не рестриktivна политика водеща до още по-дълбок срив на производството, повече безработни, по-рязък спад на доходите дава вече първите резултати в смекчаване на

кризата в САЩ, Япония и някои страни от Европейския съюз.

Какви са изводите, които бихме направили на основата на поставените проблеми:

◆ При криза на ограниченото търсене е необходимо разумно стимулираща, а не рестриktivна бюджетна политика. Умереният и рационален бюджетен дефицит до 3% от БВП е едно от средствата за по-скорошно излизане от кризата.

◆ Съкращаване на неоправданите бюджетни разходи. Това обаче не бива да се прави поголовно до 15% и в допълнение на задържаните 10% при утвърждаване на бюджета през миналата година.

◆ Възприемане на модерното кейнсианство, което проповядва философията „пазар и държава”, а не тезата пазар или държава. Кейнсианството доказва тяхната взаимна допълнимост и приложението ѝ чрез регулиращата пазарна икономика. Прилагането на кейнсианската теория и практика за повече социална справедливост, чиято практическа реализация е социалното пазарно стопанство. Освен това следва да се прилага стройната кейнсианска антициклична политика.

Тези и други мерки, свързани с ефективната намеса на държавата са абсолютно необходими, защото нашата икономика само на пръв поглед е добре подготвена за кризата с големия си фискален и валутен резерв.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Сегашното състояние на реалния сектор, остарелите структурни и технологични характеристики, най-ниска производителност, конкурентноспособност и приходи в европейския съюз, недоброто здравеопазване, неефективното образование, наука, иновации и инфраструктура, пустеещи земеделски земи, лоша индустрия и земеделие, ниска квалификация на работната сила, един милион икономически емигранти (от частта на изявените и предприемчиви българи), огромен дефицит по търговския баланс, голям брутен външен дълг, остра социална поляризация, неефективна и корумпирана в значителната си част администрация налагат извода, че през тази и следващите години България ще преживее тежка криза. Затова са необходими ефективни и добре подготвени и действащи антикризисни мерки.

ЛИТЕРАТУРА:

- [1] Кейнс Джон Мейнард, Обща теория за заетостта, лихвата и парите, Principes, С., 2001.
- [2] Ангелов Иван, лекция на чл. кор. На БАН Иван Ангелов, Информационен бюлетин на БАН, бр.5(135), год. XIV, С., 2009
- [3] Михайлов Пеню, Трансформация на икономическата система в България: проблеми и противоречия, Варна, 2008
- [4] Михайлов Пеню, Невидимата ръка; мит и реалност, Годишник на УНСС, год. V, С., 2008
- [5] Славова Ночева Мария, Икономика II част, Макроикономика, второ издание, ВТУ „Т.Каблешков“, С. 2008

ECONOMIC CRISIS AND ANTI-CRISIS APPROACHES IN BULGARIA

Maria Slavova-Nocheva
m Slavovanocheva@abv.bg

Todor Kableshkov Higher School of Transport, 158 Geo Milev Street, Sofia 1574
BULGARIA

Key words: *economic crisis, financial crisis, Keynesian concepts, domestic and international factors of the world crisis influence, anti-cyclic policy.*

Abstract: *The paper examines some substantial features of the current world financial and economic crisis. On the base of John Maynard Keynes's concept, some problems connected with the government interference in economy and mainly with crises have been presented. The question that has been raised concerns the domestic and international factors of the world crisis influence on the Bulgarian economy. The conclusions drawn are connected with the anti-crisis measures and approaches, the Keynesian anti-cyclic policy, the choice that Bulgaria has faced to in the present crisis situation, the necessity of market and state.*